

L'origen modern dels escacs és un llibre de poesia en català

Autor: Xavier Pagès Corella

Data de publicació: 05-11-2025

En Xavier Pagès-Corella ens explica que el joc d'escacs modern té el seu origen en un poema escrit en català.

Els escacs no han estat sempre tal com els coneixem. La llegenda explica que els escacs primitius van ser inventats per un braman de l'Índia per distreure i animar un rajà que havia perdut el seu fill a la guerra.

Originalment, el joc consistia en un tauler com l'actual, però les peces eren un xic diferents: hi havia soldats d'infanteria i de cavalleria, carros, elefants, un visir i el mateix rajà. En general, els moviments de les peces eren molt més limitats que els actuals. L'elefant —predecessor de l'alfil (de fet, “al fil” vol dir “elefant”)— només es podia moure dues caselles en diagonal, i el visir —predecessor de la reina— només una, també en diagonal.

L'enroc i l'avanç inicial de dues caselles dels peons, entre d'altres detalls, es van afegir posteriorment.

Els escacs es van estendre al llarg dels segles per tot el món. Als Països Catalans apareixen documentats per primer cop en els testaments del comte Ermengol I d'Urgell i de la comtessa Ermessenda de Carcassona, al segle XI.

A partir del segle XIII, les normes dels escacs van començar a canviar a Europa. Curiosament, el primer testimoni d'aquest canvi es conserva en un llibre titulat *Escacs d'amor*, editat al 1475, i escrit en català pels valencians Bernat Fenollar, Francesc Castellví i Narcís Vinyoles.

En aquest llibre, es descriu en forma de poema una única partida en què apareixen per primer cop l'enroc, l'alfil i la reina, i alhora s'hi esbossen les normes modernes dels escacs.

El poema té 64 estrofes —les mateixes que caselles té el tauler d'escacs— de 9 versos cadascuna. Les estrofes s'agrupen de tres en tres. A la primera estrofa de cada grup es descriu el moviment de les peces vermelles, a la segona el de les verdes, i a la tercera hi ha un comentari de l'àrbitre que decora el moviment amb un judici moral.

Podeu llegir el llibre sencer amb la posició del tauler en cada estrofa aquí: <https://t.co/qRdUqHHAb1>

La partida sencera és aquesta:

Escacs d'amor és l'antecedent del Llibre dels jochs partits dels escacs en nombre de cent, d'En Francesc Vicent (1495), un llibre en català referenciat a moltes de les publicacions posteriors sobre escacs, i que posa la cultura valenciana en el centre del seu desenvolupament.

La llegenda també explica que el rajà li va oferir al braman el que volgués com a agraïment. El braman li va demanar que posés un gra d'arròs a la primera casella del tauler, 2 a la segona, 4 a la tercera... i que anés duplicant els grans fins arribar a la casella 64.

La quantitat total d'arròs seria el seu premi. El rajà va acceptar encantat, però quan es va adonar que no hi havia prou arròs en tot el seu regne per pagar-lo... ja era tard. Tot i així, el va nomenar visir principal del regne, i el braman li va perdonar el deute.

Xavier Pagès-Corella

Podeu consultar el fil original de l'autor a través del següent enllaç:

<https://x.com/xpagescorella/status/1796163229002924478>